

l'original català de la *Doctrina pueril*, sigui de les versions en llengües vernacles. Ben perfilat el panorama, l'autora de l'estudi introductorí tracta de les circumstàncies de la versió toscana i de l'ambient en què va nèixer; i analitza les particularitats textuais i la feina del copista. Analitzades en conjunt les intervencions del copista, arriba a la conclusió següent: sembla ésser «una donna non troppo esperta nella lingua latina, con una buona scrittura in *littera textualis* semplificata e soprattutto con una forte coscienza della identità femminile che vuol comunicare al lettore o alle lettrici» (p. 49). Les *Abbreviazioni* (p. 51) i la bibliografia (p. 51-60) clouen la introducció.

El prof. Luciano Formisano signa les meritòries *Schede filologica e linguistica* (61-74 i 75-91, respectivament). En la primera fitxa, Formisano situa la versió toscana de la *Doctrina Pueril* en relació amb l'*stemma codicum* (establert per Carla Marinoni) dels manuscrits de la versió occitana que serví de base per a la traducció toscana. Feta la *collatio*, Formisano constata (p. 73):

«la scoperta di una nuova versione, a incremento di quella indiretta già nota, si revela di estremo interesse anche sul piano strettamente ecdotico, nel caso specifico non solo per il testo della versione occitana, ma dello stesso originale catalano».

La versió toscana estaria relacionada d'alguna manera amb la tradició textual que representa el còdex de Milà, Ambrosiano E.4.Sup. En la *Scheda linguistica*, Formisano analitza les característiques de la llengua de la versió toscana, l'estil de traducció, el lèxic... i arriba a la conclusió següent: «Il volgarizzamento presenta i tratti caratteristici del fiorentino trecentesco, senza che sia possibile fare una netta distinzione tra la lingua del traduttore e quella del copista» (p. 75).

Arrodoneixen el llibre l'*Indice dei nomi* (273-275), l'*Indice generale* (p. 277-280) i sobretot una molt clara i contextualitzadora *Premessa*, de la prof. Sara Muzzi, secretària del Centro Italiano di Lullismo i de la Scuola Superiore di Studi Medievali e Francescani. La nostra enhorabona a totes les persones implicades i al Centro Italiano di Lullismo per aquesta destacada contribució als estudis lul·lians.

Jaume MENSA I VALLS
Universitat Autònoma de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

Marcel COROMINES BALLETBÓ, *Arnau de Vilanova. De esu carniuum. Epistola Arnaldi ad dominum Bremundum. Regimen Almariae (Regimen castra sequencium)*, Barcelona, Editorial Claret 2022, 98 p.

En el volum XI de les «Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia» (AVOMO) Diane M. Bazell publicava l'any 1999 el tractat *De esu carniuum*. Al cap de vint-i-dos anys, l'obra és reeditada i, a més a més, traduïda en català pel metge Marcel Coromines, estudiós d'Arnau. Del 1999 —i d'abans— ençà s'ha progressat prou en el coneixement d'Arnau de Vilanova. Els últims decennis del segle XX han quedat força aclarides les principals qüestions entorn de la seva biobibliografia, gràcies a les aportacions del grup responsable de les dites AVOMO i a la feina endegada per l'Institut d'Estudis Catalans en dues direccions: La celebració decennal de la «Trobada Internacional d'estudis sobre Arnau de Vilanova» i l'edició del corpus d'escrits espi-ri-

tuals, teològics o com se n'hagi de dir, les AVOThO, promogudes primer pel tàndem Carreras Artau-Batlloiri amb el nom d'«Scripta Spiritualia» i després pel malaguanyat Josep Perarnau, que les rebatejà. Les AVOThO han assolit ara, entre d'altres, una fita llargament esperada: la publicació del *Diplomatarium Arnaldi de Villanova*, de Josep Alanyà, amb els 274 documents d'arxiu que situen Arnau i la seva acció en el món real del seu temps. Ara ja som ben lluny de les imaginacions d'alguns dels *soi-disant* intel·lectuals i crítics que no havien pogut o sabut projectar sobre el gran metge dades objectives, i en comptes d'entrar en el camp d'estudi pròpiament dit, regirant manuscrits i documents, s'havien dedicat a elaborar —això sí, amb aires d'erudició— algunes desenfrenades i generalment ridícules capciositats mentals que només han servit per a fer perdre el temps.

Com la de Llull, la figura d'Arnau ha estat molt desfigurada en temps moderns: Tots dos han passat acríticament per alquimistes, i llurs noms foren envilit amb l'atribució d'obres d'alquímia i d'altres ciències ocultes, perquè els autors vergonyants d'aquelles obres guanyessin una autoritat que altrament no podien tenir. En fi, tot això ha passat avall i depressa, gràcies a la decisió de la Universitat de Barcelona d'honorar-se amb l'edició crítica de les AVOMO i a la participació assídua de l'IEC en el programa de l'Union Académique Internationale d'edició dels textos filosòfics, entre els quals s'han inclòs les obres teològiques d'Arnau. No sense raons d'oportunitat, la darrera «Trobada internacional d'estudis sobre Arnau de Vilanova» ha estat dedicada, en gran part, a estudiar la recepció de la seva obra i figura, i així hom disposa avui d'unes eines que comencen de posar els treballs dels estudiosos anteriors d'Arnau dins d'una perspectiva històrica objectiva; es delaten així llums i foscors en una tradició que fins fa molt poc no disposava dels instruments de treball indispensables per a progressar en el coneixement de la personalitat d'Arnau i la seva acció en el món que li va tocar de viure.

L'edició de Marcel Coromines s'inscriu en aquesta etapa històrica en què l'estudi de l'obra d'Arnau passa pel camí del rigor, de la possibilitat i de l'ambició de conèixer a fons el personatge. Justament el tractat *De esu carniūm* és una obra que se situa en el carener dels dos interessos essencials d'Arnau: la medicina i la vida espiritual cristiana. Per això, a part de l'edició crítica continguda al volum XI de les AVOMO, no deixava d'ésser convenient la presentació a un públic ampli i no especialitzat d'aquest text crucial, ara reeditat, traduït en català i degudament contextualitzat tant en l'aspecte mèdic com en l'espiritual o teològic.

Per començar, Coromines dona una «semblança» biobibliogràfica d'Arnau, resumint les etapes del seu currículum mèdic i teològic, emmarcat en l'estat dels coneixements i les polèmiques del seu temps, detractors inclosos. A partir d'aquesta presentació del personatge, que recull els resultats assolits per la crítica dels dos últims decennis, l'obra es bifurca en les direccions anunciades en el títol: la qüestió del menjar carn, la lletra a Bremon i el règim (castrense) d'Almeria.

La introducció al tractat arnaldia *De esu carniūm* és un estudi succint de la polèmica mèdica i teològica entaulada arran de la pràctica cartoixana de no menjar carn. Els cartoixans eren atacats per altres clergues perquè ni en cas de malaltia no afliuixaven en l'abstinència de carn. Coromines esbrina la qüestió tant des del punt de vista de l'ascesi cristiana com des del punt de vista de les tradicions mèdiques, i el seu estudi desvela que en aquest tractat Arnau supera les posicions que ell mateix adoptava en els seus tractats dietètics, on no qüestionava el consum de carn. En el *De esu carniūm* i en el context mèdic de les tres forces vitals que segons la medicina del temps regeixen la salut humana, Arnau considera que la carn no és necessària, i en cas de malaltia

pot ésser àdhuc contraproductent. La seva tesi es reforça amb l'autoritat de testimonis mèdics de prestigi: Hipòcrates, Galè, i amb un repàs instructiu de la tradició dietètica: Cels (s. I), Oribasi (s. IV), Antim (s. VI), Haly ibn Abbas († 994), Isaac Israeli, († 932), Razí († 925), Avicenna († 1037), Maimònides (s. XII), Aldobrandino da Siena († 1256), Pere Hispà (s. XIII). Arnau no propugna l'abstinència de carn general per a tothom. Simplement al·lega que «la carn no és una substància necessària, i ni tan sols la més apropiada per a tractar les malalties, sobretot les que comporten fer llit» (p. 43), amb la qual cosa desmuntava els atacs dels qui acusaven els cartoixans d'heretgia i fins i tot d'homicidi quan refusaven d'administrar carn a llurs malalts. D'aquesta manera, justificant i inscrivint la pràctica cartoixana de l'abstinència de carn en l'ortopraxi mèdica, Arnau es legitima com a metge teòleg, com un cristià que participa en el debat teològic des del camp professional que li és propi, la medicina. Si en el *De esu carniū* no hi ha cap estridència apocalíptica, ni cap al·lusió a la reforma urgent de la cristiandat, ni cap crítica als professionals de la teologia, és perquè l'obra tematitza de fet un postulat clau en el pensament d'Arnau: la convicció que la teologia, entesa com un lloc d'encontre entre l'home i Déu, no és privativa d'un grup selecte de cristians que es dediquen al seu conreu, ben al contrari: tot cristià hi pot participar en la mesura que la teologia és primordialment una ortopraxi d'amor a Déu i de caritat envers els altres. I els cristians professionalment qualificats hi poden dir la seva amb la mateixa o més autoritat encara que els teòlegs titulats.

La lletra a Bremon de Montferrer, senyor de Lez, prop de Montpeller, és la resposta d'Arnau a la consulta de Bremon sobre el mal d'ulls. Bo i donant-li una recepta per a la seva malaltia, Arnau l'exhorta a procurar-se un safir meravellós per a la visió espiritual, Jesús de Natzaret, rei dels jueus, evocació punyent de la Passió, que rubrica l'apostolat ardent d'Arnau en pro d'una vida cristiana autèntica. El *Règim d'Almaria* es un tractadet d'higiene militar durant un setge, obra ja editada per Michael McVaugh en les AVOMO, X.2. En la seva presentació Coromines detalla el personal mèdic que acompanyava una expedició militar (metges, cirurgians, barbers, apotecaris i manescals) i assenyaladament la que fou present al setge d'Almeria durant la campanya del 1309-1310, dona les dades essencials sobre la iniciativa política de la campanya i detalla les mesures higièniques convenients perquè la host no pesqui ni encomani malalties. Coromines explica amb detall els consells que dona Arnau sobre els millors llocs per a l'acampada de l'exèrcit, la sanitat de les aigües, basats en fets i en coneixements empírics, la farmacopea recomanada, el tractament de ferides enverinades i el recurs al collar de certes pedres precioses, considerades profilàctiques.

Vet-aquí, doncs, l'edició del text llatí i la traducció en català de tres obretes arnaldianes de circumstàncies, a través de les quals es dibuixa amb claretat la silueta del seu autor, com a metge i com a cristià compromès en projectes de reforma espiritual. Lluny dels tecnicismes de l'obra mèdica d'Arnau —i dels seus problemes crítics—, lluny també de les asprors i dels recursos sorprenents amb què Arnau sovint emboca la problemàtica teològica, en aquestes tres obretes el personatge es pot copsar en un estat d'esperit reposat, que palesa la intenció d'ésser útil a qui recorre a ell, i amb el resultat d'expressar-se en conceptes i termes clars, objectius i de recepció fàcil. En un mot: un Arnau sintètic i equànim, que dilueix una mica la seva fama —justa o no— d'esperitat.

Jaume de PUIG OLIVER
Institut d'Estudis Catalans